

ORGANIZATIONAL AND HYGIENIC CONDITIONS OF TEACHING WRITING

Zuhra Hamzayeva

2nd year Master of Termiz State Pedagogical Institute

Annotation

A person can communicate his thoughts to other people verbally and in writing. These two forms of speech have similarities and differences, and they have their advantages. Speech is spoken aloud and intended to be heard. It serves as a means of communication during the speech process of people. Writing is a powerful means of exchanging ideas and acquiring knowledge. Written speech connects generations and is preserved for long periods of time. Thanks to writing, the thoughts of people, the knowledge acquired by humanity are transmitted from generation to generation and live forever.

Keywords: Writing, hygienic, human, thought, speech, form, tool.

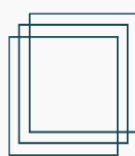
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni husnixatga o'rgatish ehtiyoji yuqoridagi talablar asosida vujudga keladi.

Demak, yozuv kishi hayotida pedagogik va ijtimoiy ahamiyatga ega. Yuqoridagi talab asosida yozishga o'rgatish boshlang'ich sinflardan boshlanadi. 1-4-sinf o'quvchilarini chiroyli yozishga o'rgatish uchun o'qituvchining o'zi husnixat bilan yozishi, shu bilan birga o'quvchilarni chiroyli yozishga o'rgata olishi kerak[1].

Husnixat bilan yozish, birinchidan, o'quvchilarda mehnat madaniyatini tarbiyalaydi. Topshiriqlarni toza, aniq va madaniyat bilan bajarish ko'nikmasini hosil qiladi. Ikkinchidan, dastxatga pala-partish va be'etibor munosabatda bo'lish o'quvchilarning imloviy savodsizligini keltirib chiqaradi. Natijada o'quvchilar qiladigan ishlarini o'ylab ko'rmaydigan bo'lib qoladilar. Uchunchidan, husnixat bilan to'g'ri yozish ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lib, turli rasmiy hujjatlarni yuritishda kishilar unga ehtiyoj sezadi.

Savod o'rgatish jarayonida o'quvchilar o'qishga o'rganish bilan parallel ravishda yozuvdan ham elementar malaka hosil qiladilar. Dasturga muvofiq o'quvchilar yozuvdan quyidagi malakalarni egallashlari lozim:

1. Partada to'g'ri o'tirish, daftarni to'g'ri qo'yish, chiziqlarni chamalash, yozayotganda ruchkadan to'g'ri foydalanish, hoshiyaga rioya qilish (1-rasm).
2. Ish daftari yoki alifbe asosida o'zbek alifbosidagi barcha katta va kichik harflarni yozish, shuningdek, harflarni so'zda bir-biriga bog'lab yoza olish: bosma matnni yozma matnga aylantirib yozish.

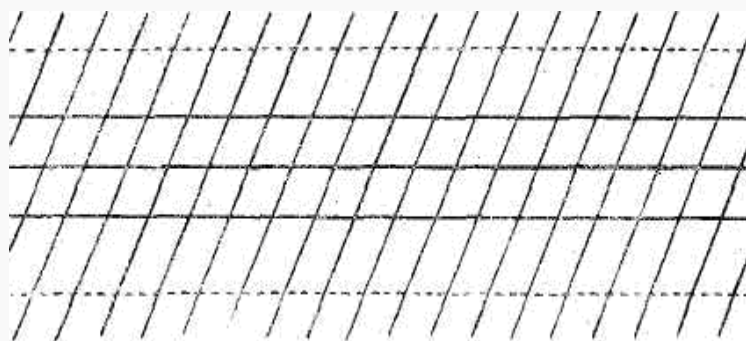

Grafik malaka, birinchidan, qo'l-harakat malakasidir, bu harakat birinchi qarashda muskul kuchiga asoslanadi. Ikkinchidan, yozuv jarayonida nutqning o'zlashtirilgan birligi bo'lgan tovush grafik belgilarga, ya'ni harfga tarjima qilinadi. Bu yozuvga ongli faoliyat tusini beradi[7]. Yozuvning ongliligi, birinchidan, tovush va harfning to'g'ri nisbatini, ikkinchidan, bir qancha grafik va imloviy qoidalarga rioya qilishni, uchinchidan, o'z fikrini, taassurotini, istaklarini ifodalashda yozuv malakasidan foydalanishni talab qiladi.

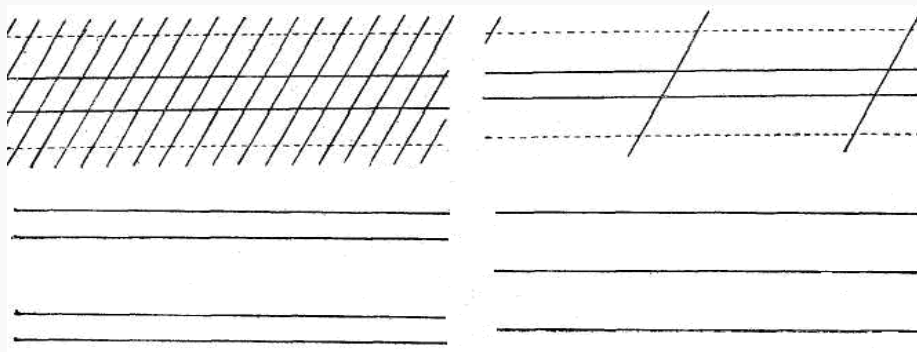
Shuni ta'kidlash kerakki, savod o'rgatish davrida bola harflarni yozishdan oldin uni qanday shakllantirishni ko'z oldiga keltirib, fikrlab oladi, ba'zan harf shaklini havoda "chizadi", harf namunasini ko'chiradi, tarkibini tahlil qiladi, uni qanday yozishni o'zicha sekin gapiradi; o'qituvchi o'quvchi yoniga o'tirib, ruchkani to'g'ri ushatadi va uning qo'li bilan harfni yozishni ko'rsatadi yoki o'zi yozib tushuntiradi. Bundan tashqari, bola yozuvning texnik tomoniga katta jismoniy kuch sarflaydi. Savod o'rgatish oxirida bola bir darsda 20 tacha so'zni yozishi mumkin[8].

Maktabda asosiy yozuv quroli sharikli ruchka bo'lib, xattaxtaga yozishda bo'rdan foydalaniladi.

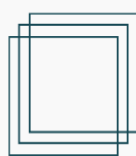
Savod o'rgatish davrida bolalarni yozuvga o'rgatish uchun turli vaqtlarda turli xil chizikli daftarlardan foydalanilgan: dastlab chiziqsiz silliq qog'oz ishlatilgan bo'lsa, keyin quyuq yotiq chiziqlar bilan kesilgan uch chizikli daftardan foydalanilgan: Kulikov.

Bunday daftarda yozuvga o'rgatilgan boladan boshlang'ich sinflarni bitirguncha besh xil daftarga yozishni o'rganish talab etilar edi:

1.2.1-chizma.Husnixat daftari.

Hozirgi vaqtda yozuvga o'rgatish uchun ikki chiziqli daftar tavsiya etiladi. Xattaxta ham shunga mos bo'lishi talab qilinadi; 2-sinfdan, ba'zan birinchi sinfda o'quv yilining ikkinchi yarmidan boshlab bir chiziqli daftarga yozishga o'tiladi.

Daftar tutishda bolalarni hoshiya qe'oldirishga, daftar chiziqlariga rioya qilishga, harflarni bir xil hajmda yozishga, sarlavhani aniq va to'g'ri ajratishga, xat boshidan yozishda joy qoldirishni unutmashlikka o'rgatib borish ularda saranjom-sarishtalikni tarbiyalaydi. Yozuvga o'rgatish, birinchi navbatda, grafik malaka hosil qilishdir. Har bir malaka ham ta'lim berish, ko'nikmani shakllantirish va shu asosda qator mashqlarni bajarish natijasida hosil qilinadi[9].

Grafik malaka, birinchidan, qo'l-harakat malakasidir, bu harakat birinchi qarashda muskul kuchiga asoslanadi. Ikkinchidan, yozuv jarayonida nutqning o'zlashtirilgan birligi bo'lgan tovush grafik belgilarga, ya'ni harfga tarjima qilinadi. Bu yozuvga ongli faoliyat tusini beradi. Yozuvning ongliligi, birinchidan, tovush va harfning to'g'ri nisbatini, ikkinchidan, bir qancha grafik va imloviy qoidalarga rioya qilishni, uchinchidan, o'z fikrini, taassurotini, istaklarini ifodalashda yozuv malakasidan foydalanishni talab qiladi[10].

Yozuv daftarida o'quvchilar "Alifbe"da o'rganilgan harfni yozma shakllantiradilar. Suhbat uchun daftarning yuqori qismida predmet rasmi yoki biror mazmunli rasm keltirilishi, ayrim predmet nomlarini ifodalovchi so'z chizmasi katakchalarga ajratib berilishi, gap nusxalarining keltirilishi maqsadga muvofiqdir. Ba'zi o'rinlarda o'quvchilar berilgan gap yoki so'z chizmasini o'zlari mustaqil tasvirlaydilar[11].

Gigiyenik talablarga ko'ra maktab jihozi o'quvchining bo'yiga mos kelishi lozim. Jihozning o'quvchi bo'yiga to'g'ri kelmasligi umirtqa pog'onasining qiyshayishiga va uzoqni ko'ra olmaslik kasalligiga olib keladi.

Kuzatishlarning natijasiga ko'ra o'quvchi bir-biridan bo'yi-bo'yicha 10sm dan ko'p bo'magan holda farqlansa, ularni bir xil o'lchamdagi maktab jihoziga o'tkazish mumkin. Jihozni bolaning yoshiga mos holda tanlab olish uchun o'quv yilning boshida uning bo'yini o'lchash va bo'yiga mos maktab jihoziga o'tqazish kerak[12].

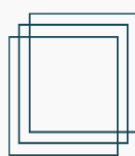
O'quvchini devor yoniga qo'yib, to'g'riga qarash taklif etiladi va boshiga to'ri burchakli uchburchak qo'yiladi, uchburchakning bir kateti o'quvchining boshiga, ikkinchi uchi esa o'lchagichli devorga qo'yiladi, ana shunda uning bo'yi aniqlanadi.

Sinfda yorug'lik me'yorida bo'lishi kerak. Sinf o'quvchisi yozuv taxtasiga yozishi lozim bo'lgan kattalikdagi yozuv belgilarini ko'ra olishi lozim bo'ladi. Yaxshi ko'rmaydigan yoki eshitmaydigan o'quvchini o'qituvchining stoli yaqiniga o'tqazish maqsadga muvofiqdir[13].

Agar yorug'lik manbai orqada joylashgan bo'lsa, stol o'quvchining butun gavdasining soyasi tushadi. Bu talablarga sinfdan tashqari holatlarda ham rioya qilinadi.

Husnixat bilan to'g'ri yozish nafaqat sinf, balki sinfdan tashqari vaqtdagi ishlarda ham o'quvchilarga singdirib boriladi.

To'g'ri tashkil etilgan sharoitda ham tarbiyaviy va amaliy ahamiyatga ega, ular bolalarda husnixat bilan yozish malakalarini hosil bo'lishida muhim ro'l o'ynaydi[14].

Bir necha darslardan so'ng o'qituvchining birgina "To'g'ri o'tiring!" so'ziga talab qilinayotgan holatda o'tirishlariga erishishi lozim.

1.Yozish jarayonida yozayotgan o'quvchi oyoqlari polga stolning oyoq qo'ygichiga, uning ustida turishi lozim.

2.Gavdaning ko'krak qismi stoldan 5sm uzoqlikda turishi lozim.

3.Ruchkaning uchidan ko'zgacha bo'lgan masofa 25-30sm bo'ladi. Bosh bir tomonga engashtirib o'tirishga yo'l qo'ymaslik kerak.

4.Ikkala qo'l bir ozgina stolning chetiga chiqib tegishi lozim.

1-sinfda "Husixat" predmeti 2-yarim yillikdan boshlanadi. O'quvchi daftarga sana va oy yozdiriladi. Xat boshiga amal qilish o'rgatiladi, daftar hoshiyasi bo'lishi shart. Daftarga sarlavha yozdirilganda, sarlavha va matn orasida satr qoldirilmaydi[15].

Yozuv materiallari bo'lgan daftarni yuritishda quyidagi talablar qo'yiladi:

1.Daftarga toza va aniq yozish.

2.Daftar muqovasidagi yozuvlar yagona talab asosida yozilishi, daftar qaysi fan uchun tutilganligi, nechanchi sinf, maktabning nomi va nomeri, o'quvchining ismi va sharfi ko'rsatib o'tilishi zarur.

3.1-sinf o'quvchilarining daftarlari muqovasi o'qituvchi tomonidan yoziladi.

4.Har bir daftarda hoshiya bo'lishi shart.

5.2-sinfdan boshlab mashq tartib raqami, qayerda bajarilganligi yozib qo'yiladi.

6.Harf yoki bo'g'in hamda so'zlarning tagiga ehtiyotkorlik bilan chiroyli va tekis yoziladi.

7.Xato yozilgan harf yoki harfiy brikmalarni namuna sifatida daftar hoshiyasiga yozib ko'rsatiladi.

8.Noto'g'ri yozilgan harflarni bo'yash, o'chirish yoki qavs ichiga olib qo'yishga ruxsat etilmaydi.

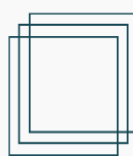
9.Mashqlarni bajarishda, matn yozishda xat boshidan yozish qoidalariga amal qilish talab etiladi.

Dastlabki kundanoq bolani daftarni to'g'ri va ozoda tutishga o'rgatib borish lozim.

Daftarni qog'oz bilan o'rash mumkin emas, chunki buklangan qog'ozning qalinligi yozishga halaqit beradi. Daftarni muqovalagandan ko'ra o'quvchini partaning ustki qavati ozodaligiga va yozayotganda daftarning tagiga toza qog'oz varag'ini qo'yishga o'rgatib boorish kerak. Ularning hammasi o'quvchining daftarini tashqi tomondan ozoda tutishini nazorat qilib borishga o'rgatadi.

Ruchkadan foydalanish.

Yozishga o'rgatishning ilk bosqichida ruchkani to'g'ri ushlab qoidasi o'rgatiladi. Chiroyli husnixat bilan yozishga erishishda yozuv qurolining ahamiyati katta. Hozirda yozuv quroli sifatida sharikli ruchkadan foydalanish tafsiya etiladi. Sharikli ruchka yozish uchun qulay, ingichka, yengil barmoqlar orasida tutilganda ruchka uchi bilan barmoq oralig'i 1,5-2sm ga teng bo'lishi shart.

Sharikli ruchkadan maxsus siyoh bilan to'ldirilgan sterjinning bo'lishi undagi ancha vaqt foydalanish imkoniyatini yaratadi. Ruchka sterjini siyohi faqat binafsha rangda bo'lishi talab qilinadi.

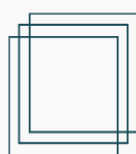
Ruchka uchta barmoq orasida tutiladi, ko'rsatkich va o'rta barmoq bilan ushlanadi. Ushta barmoqning barchasi ozgina bukilgan holda ruchkani tutadi. Ruchtaning uchi o'ng yelkaga qarama-qarshi turadi. Tezda charchab qolmaslik uchun ruchkani qattiq siqmaslik kerak.

Yozish jarayoni quyidagilardan tashkil topgan: harflarning shtrixi ruchkani ushlab turgan barmoqlarning bukilishi va ochilishi yordamida yoziladi, qator old yelkaning va kaftning yordamida, kaft jimjiloqqa va nomsiz barmoqlarga tayanib chapdan va o'ngga qarab harakatlanadi. Bu usullarning barchasi o'z holicha oddiy va ularni bolaga tushuntirish, ko'rsatib berish oson, lekin ularni o'rgatish va amalda qo'llash birmuncha qiyinchiliklar tug'diradi.

Xattaxta sinfda o'quvchi uchun yozuv materialidan biri sanaladi. O'quvchining husnixati daftar va xattaxtada takomillashtirib boriladi, shuning uchun xattaxtada yozuvni amalga oshirish uchu uning rangi jigar rang va to'q yashil bo'lishiga erishish lozim. Bunda xat aniq va chiroyli ko'rinishga ega boladi. Xullas, orfografik jarayon, ayniqsa boshlang'ich ta'limda, nihoyatda murakkab jarayondir. Bu murakkablikka muvofiq keladigan samarali usullarini belgilash va ularni amalga oshirishda o'quvchilarning individual va o'ziga xos psixologik xususiyatlarini hisobga olish va ta'lim jarayonini muayyan tizimda, muayyan strukturada tashkil qilish talab qilinadi

АДАБИЁТЛАР

1. М. Ғуломов. Чиройли ёзув малакасини шакллантириш. - Т.: "Ўқитувчи", 1992
2. Р. Сафарова ва бошқ. Савод ўргатиш дарслари (Алифбени ўқитиш бўйича методик қўлланма) - Т.: Маънавият, 2003.
3. Т. Ғаффорова, Х. Ғуломова, Г. Эштурдиева. 1-синфда савод ўргатиш дарслари. - Т.: "Ўқитувчи", 1996.
4. Ў. Толипов, М. Усмонбекова. Педагогик технологияларнинг тадбиқий асослари. - Т.: "Фан", 2006.
5. Қ.А. Абдуллаева ва бошқ. Савод ўргатиш методикаси. - Т.: "Ўқитувчи", 1996.
6. Akramova, F. A. (2020). Main requirements psychological service for families. European Journal of Research and Reflection in Educational Science, Great Britain Progressive Academic Publishing, 16-18.
7. Akmalovna, A. F., Safarovna, T. M., & Shakatulloyevna, U. S. (2021). Violence In The Family And The Need For Psychoprophylactic Measures. The American Journal of Applied sciences, 3(02), 63-72.
8. Akramova F. MAIN PROBLEMS OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL SERVICE TO THE FAMILY. Science and Society. 2021;2020(4):105-7.

9. Akmalovna, A. F. (2015). Problems of psychology of gender equality in the system of higher education. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 1(13 (eng)), 273-275.
10. Djuraeva SN. Specificity and Features of Application Modern Innovative Technologies Training to Higher Education. *Eastern European Scientific Journal*. 2018;4:136-9.
11. Jo'rayeva, S. N., & Jumayev, S. Q. (2021). Psixologlarning etiket tamoyillari. *O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti axborotnomasi*, 7(13), 95-101.
12. Жўраева, С. Н., Азимова, Г., & Юнусходжаев, З. ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР. ИННОВАЦИОН ФАН-ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ БАРКАМОЛ АВЛОДНИ ВОЯГА ЕТКАЗИШДАГИ РОЛИ ВА АҲАМИЯТИ, 60.
13. Жўраева, С. Н. (2021). КОГНИТИВ ҚОБИЛИЯТНИНГ ЁШЛАР ТАЪЛИМИДАГИ РОЛИ. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1404-1409.
14. Жўраева, С. Н. (2021). ЎҚИШ ФАОЛИЯТИ ТАЛАБА ПСИХИК ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ. *Academic research in educational sciences*, 2(10), 1219-1230.